Viite
EU/2016/0959

Asia
OSA; hallintovaliokunnan kuuleminen 9.11.2021; UJ 17/2021 vp; komission ehdotus Eurodac-asetuksen muuttamisesta; ehdotukseen sisällytetty rajanylitystietojärjestelmästä annettua asetusta 2017/2226 koskeva puheenjohtajan muutosehdotus

Lausunnossa esitellään otsikossa mainittu rajanylitysjärjestelmästä annettua asetusta koskeva muutosehdotus ja annetaan pyydetty ajankohtaiskatsaus Eurodac-asetuksen neuvottelutilanteesta.

Rajanylitystietojärjestelmästä annettua asetusta koskeva muutos

Rajanylitystietojärjestelmä (EES) on tämänhetkisen aikataulun mukaan tarkoitus ottaa käyttöön toukokuussa 2022. Järjestelmään rekisteröidään Schengen-alueelle lyhytaikaisen oleskelun tarkoituksessa saapuvat kolmansien maiden kansalaiset ja heidän poistuminen Schengen-alueelta. Järjestelmän käyttöönoton myötä luovutaan passien leimaamisesta ja oleskeluajan laskenta muuttuu sähköiseksi. Ennen COVID-19 pandemiaa kolmannen maan kansalaiset tekivät vuosittain noin 200 miljoonaa rajanylitystä. Järjestelmän käyttöönoton jälkeen nämä rajanylitykset tullaan rekisteröimään EES-järjestelmään.

EES-järjestelmään on pääsy rajatarkastuksia tekevällä viranomaisella harkittaessa kolmannen maan kansalaisen maahantulon edellytysten täyttymistä. Lisäksi tietojärjestelmään on nykyisellään pääsy viisumiviranomaisilla, maahanmuuttoviranomaisilla ja lainvalvontaviranomaisilla. Pääsy on rajattu kunkin viranomaisen tehtävien kannalta välttämättömään tietoon.

Alun perin vuonna 2017 hyväksyttyä EES-asetusta ehdotetaan nyt muutettavaksi siten, että turvapaikkaviranomaisille annettaisiin pääsy järjestelmään Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen 604/2013 (ns. vastuunmäärittämisasetus) ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2013/32/EU (ns. menettelydirektiivi) soveltamisen helpottamiseksi. Turvapaikkaviranomaisilla tarkoitettaisiin niitä viranomaisia, jotka ovat vastuussa em. säädöksissä tarkoitettujen velvollisuuksien toteuttamisesta ja pääsy järjestelmään annettaisiin ainoastaan näiden säädösten soveltamisen tarkoituksessa. Muutosehdotus perustuu komission ja neuvoston tekemään yhteiseen julkilausumaan tavoitetilasta, jossa turvapaikkaviranomaisten pääsy järjestelmään varmistettaisiin myöhemmässä vaiheessa. Asetusmuutoksen sisällyttäminen Eurodac-ehdotukseen on tekninen ratkaisu, joka puheenjohtajan mukaan mahdollistaisi molempien tärkeiden uudistusten nopean läpiviemisen.

Muutos tukee sitä, että jäsenvaltioiden viranomaiset pystyvät soveltamaan tehokkaammin edellä mainittujen asetusten mukaisia velvoitteitaan. Turvapaikkaviranomaisten pääsy rajanylitystietojärjestelmään on välttämätön kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä vastuussa olevan valtion määrittelemiseksi. Pääsy auttaa myös turvapaikanhakijan henkilöllisyyden, maahantulon ja matkareitin selvittämistä osana turvapaikkamenettelyä. Tästä syystä valtioneuvoston kantana on, että Suomi voi hyväksyä puheenjohtajan muutosehdotuksen.

Eurodac-asetuksen neuvottelutilanne

Eurodac-asetus on osa vuonna 2016 aloitettua ja syksyllä 2020 täydennettyä yhteisen turvapaikkajärjestelmän uudistusta. Neuvotteluja jäsenvaltioiden välillä on viimeisen vuoden aikana käyty ainoastaan niistä kohdista, joihin komissio ehdotti muutosta syyskuussa 2020. Muilta osin ehdotuksesta on neuvoteltu aiemmin pitkälle jo Euroopan parlamentinkin kanssa. Syksyn 2020 ehdotuksen pääasiallinen sisältö ja valtioneuvoston kanta ehdotukseen on esitetty U-jatkokirjelmässä UJ 39/2020 ja Eurodac-järjestelmää esitellään tarkemmin sitä koskevassa lisälausunnossa SM2020-00427.

Eurodac-asetuksen sisällöstä ei ole jäsenmaiden kesken ollut merkittävää erimielisyyttä, ja ehdotuksen sisältöön on neuvottelujen kuluessa tehty ainoastaan teknisiä, sisältöä täsmentäviä muutoksia. Jäsenvaltioilla on myös ollut yhteinen näkemys siitä, että uudistus edesauttaisi muuttoliikkeen hallintaa sekä tukisi palautusjärjestelmän ja turvapaikkajärjestelmän toimivuutta. Myös muutokset lähialueiden tilanteessa ja yleisesti vaikeasti ennustettava muuttoliiketilanne ovat yleisesti jaettuja perusteita uudistuksen nopealle edistämiselle. Lisäksi jäsenvaltiot pitävät tärkeänä, että Eurodac-järjestelmän otettaisiin mahdollisimman nopeasti osaksi tietojärjestelmien yhteentoimivuuskehystä (interoperability). Neuvottelujen etenemistä on kuitenkin hidastanut tiettyjen jäsenmaiden vaatimus pakettiratkaisusta eli kaikkien turvapaikkajärjestelmän uudistusehdotusten hyväksymisestä samanaikaisesti. Tästä lähestymistavasta onnistuttiin jo poikkeamaan turvapaikkavirastoa koskevan asetuksen osalta kesällä 2021. Puheenjohtajan tavoitteena on edetä nopeasti myös Eurodacin osalta, ja tällä hetkellä näyttää mahdolliselta, että tarvittava määräenemmistö ehdotuksen hyväksymiseksi olisi löydettävissä. On kuitenkin epävarmaa, onko puheenjohtajalla lopulta halua edetä niukalla määräenemmistöllä. Tarkempaa tietoa nykyisen ja tulevan puheenjohtajavaltion suunnitelmista ja aikataulusta ei tätä lausuntoa kirjoitettaessa kuitenkaan vielä ole.

Jotta ehdotus olisi mahdollista hyväksyä ennen muita paktin säädöksiä, siihen on tehty tarvittavat tekniset muutokset, joiden avulla asetusta voidaan soveltaa voimassa olevan yhteistä eurooppalaista turvapaikkajärjestelmää koskevan sääntelyn puitteissa. Tässä tarkoituksessa kompromissiehdotuksesta on poistettu ehdotetun yhteisvastuumekanismin täytäntöönpanoa tukevat säännökset. Tämän lisäksi viittaukset paktin muihin vielä neuvoteltavina oleviin säädösehdotuksiin on poistettu ja korvattu viittauksilla voimassaoleviin säädöksiin.

LIITTEET

Asiasanat	jaosto maahanmuutto-, turvapaikka- ja kotouttamisasiat (EU6), laiton maahanmuutto, maahantulo, turvapaikanhakijat, turvapaikka, muuttoliike
Hoitaa	**OM, SM, UM**
Tiedoksi	ALR, EUE, OKM, STM, TEM, VM, VNK